

KRIJG JE GROEP IN DE GREEP

Op school barst het van de positieve groepen. Soms ontstaan ze spontaan, soms is het de mentor die met kennis over groepsdynamische processen insteekt op dat proces. In dit artikel een verkenning van de mogelijkheden tijdens de eerste, cruciale weken van een schooljaar. Hoe krijg je de groep in je greep?

door Ivo Mijland

Herinner je je een groep die je helemaal geweldig vond? Een groep vrienden, een schoolklas, een team op het werk, een bataljon bij defensie of een sportploeg met meerwaarde? Iedereen kent groepen waar succesvol werd samengewerkt en geleefd. Veelgehoorde kenmerken van dergelijke groepen: er is respect, iedereen doet mee, je kan vreselijk met elkaar lachen, je betekent iets voor de anderen, er wordt naar je geluisterd.

Kenmerken van de groep

Een groep is meer dan de optelsom der delen. Het is een verzameling mensen met een gemeenschappelijk doel. Omdat het niet alleen een verzameling individuen betreft, ontstaat er uit de individuen een nieuw individu: de groep. Elk individu past zich aan – vaak onbewust – om zo te zorgen dat de groep in beweging blijft. Die beweging kan zowel positief zijn als negatief. Met een mooi woord heet die drang naar handhaving van patronen 'homeostase'.

Je kunt een groep mensen vergelijken met een motorblok. Ook daar is sprake van een geheel dat bestaat uit onderdelen, maar die onderdelen zijn in het grote geheel van een andere betekenis dan alleen. Een tandwiel, een veertje, een schroefje, de aandrijfriem: samen vormen ze het motorblok, hoe verschillend ze op zich ook zijn. Een mooi stuk techniek, dat met al zijn kracht kan zorgen voor de pk's van een auto,

vliegtuig, trein of boot. Maar: als een van de onderdelen niet op zijn plek zit, verkeerd gemonteerd is of stuk gaat, dan is er weinig meer over van die pk's.

De groep op school werkt eigenlijk net zo. Als iedereen op zijn plek zit, zichzelf kan en mag zijn, dan ontstaat er een krachtige en positieve groep, met veel positieve power. Gaat er tijdens de productie van de groep een en ander mis, dan spreekt de mentor vaak van 'de klas die je niemand gunt'. Het is dus van belang om veel aandacht te schenken aan het 'productieproces' van een groep.

Bij de eerste samenkomst van een groep, en let op: de groepen op school worden onvrijwillig gevormd, wordt lang niet altijd ingestoken op de 'productie'. We starten met een rondje namen noemen, delen de roosters uit en pakken de boeken, liefst nog op de eerste schooldag. Op school moet er immers geleerd worden. Maar een motor die niet goed gemonteerd is, draait niet. Als de groep niet bewust gevormd wordt, functioneert hij niet. De leeropbrengst is daardoor veel lager. Een niet functionerend motorblok gaat terug naar de fabriek om stap voor stap het montageproces te controleren en zonodig te herstellen. De mentorgroep kun je ook monteren. Daarvoor zijn de volgende stappen een helpende richtingaanwijzer.

STAP 1

Maak kennis met de onderdelen

De start van het groepsproces bestaat uit het verzamelen van eerste indrukken. De verpakking moet worden opengemaakt, om zo te bekijken uit welke onderdelen de groep bestaat. Om de groep te monteren, bekijk je eerst zorgvuldig wie er samenkomen. Cruciale vragen van de individuen zijn: kennen ze mijn naam, hoor ik erbij, wie heeft hier de leiding, hoe zullen de anderen mij behandelen.

*Een motor
die niet goed
gemonteerd is,
draait niet*

Om invloed uit te oefenen op stap 1, kan de mentor bewust insteeken op die vragen en door als mentor duidelijk de leiding te nemen, zonder daarbij gezag te verliezen. Wordt chef werkplaats! In deze fase is het eerste contact bij de deur al doeltreffend. Aan de hand van een hand en het oogcontact

(of het uitblijven daarvan), verzamel je al veel informatie. Welke leerlingen voelen zich veilig, welke niet. Straal als mentor uit dat je een belangrijk doel nastreeft: wij worden een leuke groep! Veel winst kun je behalen, door de namen van je mentorklas al te kennen op dag 1. Je zult versteld staan van de goodwill die je kweekt door die inspanning te leveren.

Daarnaast is het belangrijk om met veilige oefeningen te werken aan kennismaking. Doel is en blijft: wees nieuwsgierig naar de onderdelen die het motorblok gaan vormen. Hoe meer je weet van de individuen, hoe beter je kunt inspelen op de veilige montage.

STAP 2

Breng de losse onderdelen samen

Nu de onderdelen zichzelf hebben kunnen laten zien, is het tijd voor het bepalen van afspraken en regels. Hoe gaan wij met elkaar om? In positieve groepen werkt het heel eenvoudig. Iedereen gaat met de anderen om zoals ze willen dat er met hen zelf wordt omgegaan. Wat je uitstraalt trek je aan. De mentor moet dus vrij snel laten zien wat hij positief gedrag vindt in de groep. Daaruit ontstaat vertrouwen in elkaar. Positief gedrag bestaat onder andere uit: aandacht voor elk individu, respect voor verschillen, erkenning voor ieders bijdrage. Metaforisch: een tandwiel moet je niet als vleugelmoertje gebruiken, dan gaat het stuk.

Tijdens stap 2 is het vooral belangrijk om tweede indrukken te verzamelen. Je kent de onderdelen, maar je kent ze niet echt. Je kent ze alleen vanuit jouw waarneming, maar weet lang niet goed tot wat de onderdelen in staat zijn.

STAP 3

Monteer de onderdelen tot een passend geheel

Positieve groepen ervaren een wij-gevoel. Bij een wij-gevoel hoort de menselijke drang naar invloed. Mentoren die geen invloed uitoefenen op het groepsproces, ervaren dat het montageproces soms gepaard gaat met veel weerstand. Een tandwiel dat liever linksom wil draaien, een V-snaar die geen zin heeft om altijd maar rondjes te draaien.

Tijdens de montage van de groep onderzoeken de groepsleden wat er gebeurt bij conflicten, zoeken grenzen op, proberen een veilige positie in te nemen. Het is tijdens stap 3, dat de individuen dreigen ander gedrag te laten zien dan wat je van de persoon als individu mag verwachten. Niet om de mentor te kwetsen, maar om een veilige positie te ervaren in de groep. Je moet toch een jaar met elkaar aan de bak.

Heb je invloed uitgeoefend op het proces, dan kennen de groepsleden de individuen goed en ook hun behoeften zijn bekend. Je mag anders zijn, je mag je positie innemen in de groep, maar nooit ten koste van de ander. Elk onderdeel krijgt zijn plek en is blij met die plek. Het onderdeel gaat immers deel uitmaken van een groter geheel, dat alleen kan functioneren dankzij de plek die de verschillende onderdelen krijgen. De onderdelen worden deel van een groter geheel en ervaren dat ze een belangrijke bijdrage leveren aan de pk-machine.

STAP 4

De motor gaat draaien

Als de groep gevormd is, met respect voor elk individu, kan de motor gaan draaien. De leerlingen gaan nu – omdat ze ervaren dat het zinvol is dat ze er zijn – een bijdrage leveren aan het leerproces. Dat kan door vragen te stellen, door een dood moment op te vrolijken met een grap, door een ander aan te spreken op zijn gedrag of door een klasgenoot te helpen met een lastige opdracht.

In deze fase verloopt het proces vanzelf, alle leraren spreken ook min of meer op dezelfde manier over een klas. Er is sprake van een groep omdat er in de eerdere fases aandacht besteed is aan kennismaking vanuit overeenkomsten en verschillen. Een groep is geen groep als iedereen hetzelfde doet. Juist door verschillend te mogen zijn ontstaat een groep die kan en wil presteren.

Uiteraard kan het zijn dat er een beschadiging optreedt aan het motorblok. In dat geval wordt er door de mentor gekeken waar het fout ging

in de productie. De onderdelen krijgen weer even aandacht, worden gepoetst of gesmeerd, tot ze weer samen kunnen functioneren. Een draaiende groep is als een draaiend motorblok; onderhoud is onvermijdelijk!

STAP 5

Op weg naar het museum

Het werk zit erop. De groepsleden bereiden zich voor op het afscheid. Uiteraard is het in een prettige groep niet leuk om uit elkaar te gaan en is het in een niet prettige groep fijn dat uiteindelijk het eind in zicht is. Mentoren die bewust insteken op het groepsproces,

Het eerste contact bij de deur is al doeltreffend

realiseren zich dat er ook op het eind speciale aandacht nodig is, dat ze in de slotfase rekening moeten houden met het gegeven dat afscheid nemen een beetje pijn kan doen. Organiseer daarom een moment van samenzijn, liefst buiten de school, om nog een keer terug te blikken op de hoogtepunten van het jaar en, indien van toepassing, vooruit te blikken op het komende jaar. Het motorblok hoeft niet meer te draaien, maar verdient wel een blinkend afscheid. Het wordt gepoetst en in goede staat van onderhoud in een museum geplaatst. Liefhebbers kunnen nog eens kijken, vanuit nostalgie, naar het prachtige stukje techniek, dat desgewenst nog eens gestart kan worden. De herinnering aan het geluid dat het blok ooit voortbracht, doet harten sneller kloppen. Weten jullie nog?

Ivo Mijland is trainer/coach bij Ortho Consult in Oirschot. Hij schreef samen met Maya Bakker het Handboek 'Positieve groepsvorming' (uitgeverij Quirijn).